

Gnosjö-islam

Henrik Berggren Dagens Nyheter

June 21, 2007

En fattig jordbruksprovins som förvandlats till dynamisk industribygd. Strävsamma invånare som är lika gudfruktiga som entreprenörsinriktade. En framgångsrik möbelindustri symboliserad av en driftig företagsledare som nått stora exportframgångar.

Nej, det handlar inte om Småland och Ingvar Kamprad. Utan om den turkiska provinsen Kayseri i centrala Anatolien och en muslimsk entreprenör vid namn Mustafa Boydak.

På ett halvsekel har denna sömniga landsbygd förvandlats till en veritabel tigerekonomi. Boydak, som började som illiterat snickarlärling, är numera chef för ett möbelkonglomerat med 12 000 anställda och en omsättning på över sju miljarder kronor dollar och ett exportnätverk som omfattar 70 länder.

Provinsens centralort har växt tiofalt sedan 1950, från en befolkning på 65 000 till 600 000. År 2004 ansökte man om att noteras i Guinness rekordbok för det största antalet nya företag som startats under en och samma dag: 139 stycken. Och med stigande välstånd har social utveckling följt, i dag kan 86 procent av kvinnorna i provinsen läsa och skriva mot 20 procent i mitten av 1900-talet.

Den dynamiska utvecklingen i Kayseri har skapat ett nytt begrepp: "islamisk kalvinism" - vilket också är titeln på en utförlig rapport om förhållandet mellan islam och modernitet från European Stability Initiative, med utgångspunkt i Anatolien (www.esiweb.org).

"Kalvinism" syftar inte så mycket på reformatorn Kalvins bokstavliga lära som på den tyske sociologen Max Webers berömda tes om protestantismens betydelse för den kapitalistiska utvecklingen i västvärlden. Hans poäng var att protestantismen uppmuntrar arbete, ekonomisk rationalitet och aktivt deltagande i samhället i högre utsträckning än de andliga målsättningar som dominerar många andra religioner: kontemplation, avståndstagande från världsliga bestyr och ett stilla liv till Guds ära.

Inte minst islam brukar förknippas med en antimodernistisk traditionalism som hämmar innovation och nyskapande. Men många av affärsmännen i Kayseri definierar sig högst medvetet som muslimska protestanter, för dem är det en hyllning till Gud att grunda en ny fabrik.

Enligt ESI-rapporten är kapitalisterna i Anatolien del av en islamisk "reformation". Ungefär som i 1800-talets

frikyrkorörelser i norra Europa och USA bildar den religiösa identiteten grunden för ett växande civilt samhälle där uppåtsträvande affärsmän och entreprenörer går samman. Utbildning, modernitet och social förändring förvandlas från hot till redskap för att skapa välmående och stabila samhällen.

Det är ingen tillfällighet att det regerande islamiska partiet AKP har en stark bas i Kayseri. Dess marknadsvänliga och EU-positiva men samtidigt socialt konservativa hållning reflekterar de värderingar som dominerar i Turkiets Småland.

Men ett anständigt samhälle handlar ju om mer än marknadsekonomi. Trots den dynamiska ekonomiska utvecklingen i Turkiet är landet till exempel ett av de mest ojämsställda i världen; en internationell jämförelse av ojämlikhet mellan män och kvinnor placerar Turkiet på 105:e plats av 115 länder, efter Tunisien, Etiopien och Algeriet.

Vilket tycks föra oss tillbaka till grundproblemet med islam: ett patriarkalt och djupt konservativt förhållningssätt i sociala frågor, även om man accepterar ekonomisk modernitet.

Men riktigt så enkelt är det inte, menar ESI i en annan rapport om feminism och turkisk demokrati. En anledning till Turkiets katastrofala jämställdhetsstatistik är att landet befinner sig mitt inne i moderniseringsprocessen, ungefär där många europeiska länder var på 1950-talet. Tidigare hade kvinnorna arbetat i jordbruket, några decennier fram i tiden skulle de vara ut på arbetsmarknaden, men just då dominerade hemmafrumodellen.

Paradoxen är att det islamiska regeringspartiet visserligen har en socialkonservativ dagordning, men dess ekonomiska liberalism har skapat förutsättningarna för ett ökat tryck från kvinnor både för att luckra upp den kvinnofientliga familjelagstiftningen och för att få utbildning och arbete.

Under de senaste åren av AKP-styre har mer gjorts för att modernisera turkisk familjelagstiftning än under många av de decennier då sekulära arvtogare till Kemal Atatürk satt vid rodret. Det bör inte leda till minskad vaksamhet mot politisk islamism. Men det är en påminnelse om att historien inte alltid sorterar sig efter prydliga ideologiska linjer.